

## **Türkiye’de Çözüm Bekleyen En Önemli Sorun Alanlarından Biri: Kadın İstihdamı**

Düşük kadın istihdamı sorunu çokça dile getirildiği üzere Türkiye’nin gerek AB üyeliği süreci gerekse de ulusal kalkınma ve modernleşme çabaları önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Kadın istihdamının önemi mikro düzeyde kadının ekonomik özgürlüğü, özgüven ve kişisel gelişimi yönleriyle değerlendirilirken makro düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliğinin temini, ekonomik refah düzeyinin artırılması ve istihdamda tam kapasitenin sağlanması gibi unsurlarla açıklanmaktadır.

Bu yazıda King’s College London Uluslararası Politik İktisat mezunu ve Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü doktora öğrencisi Onur Kutlu ile Türkiye’deki düşük kadın istihdamı sorununu nedenleri ve karşılaştırmalı mevcut durum analizi ile değerlendirdik.

Kadın İstihdamı sadece Türkiye’de değil Avrupa Birliği’nde de önemli bir politika alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türkiye ile karşılaştırıldığında Avrupa Birliği’nde kadın istihdamı oranları oldukça yüksek gözükse de birlik içerisinde önemli farklar göze çarpmaktadır. EUROSTAT (2013) verilerine göre İzlanda (%78.8), İsveç (%72.5) ve Hollanda (%69.7) en yüksek kadın istihdam oranlarına sahipken Güney Avrupa ülkelerinden İspanya (%50), İtalya (%46.7) ve Yunanistan (%39.7) birlik içerisinde en düşük kadın istihdamına sahip ülkelerdendir. Türkiye ise AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında önemli bir farkla en düşük orana sahiptir (%29.1). Türkiye özelinde düşük kadın istihdamının sebeplerine yönelik karşılaştırmalı analizlerde Güney Avrupa karşılaştırması benzer sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar sebebiyle açıklayıcı niteliktedir. Avrupa Birliği’nin “kötü örnekleri”, İtalya, İspanya ve Yunanistan ile Türkiye özellikle 1980 sonrası dönemde kadın istihdamı açısından karşılaştırıldığında Türkiye’de sorunun kaynağı daha da netleşmektedir. Türkiye 1980’lerde İtalya, İspanya ve Yunanistan ile benzer kadın istihdam oranlarına sahipken sonraki süreçte görülen artış trendinin aksine devamlı olarak bir düşüş tecrübe etmiştir. Örneğin 1990-2010 yılları arasındaki değişim incelendiğinde üç Güney Avrupa ülkesi de farklı oranlarda da olsa yükseliş yaşarken Türkiye’de kadınların işe katılım oranlarında düşüş gözlemlenmiştir.

Türkiye’deki bu karşıt durumu açıklamada başvurulan teorilerden biri U eğrisi teorisidir. Bu teoriye göre az gelişmişlik düzeyinde tarım istihdamda yüksek bir orana sahipken kadın istihdamı eğrinin ilk kısmında olup yüksek düzeydedir. Ülkenin kalkınma düzeyi arttıkça tarımın ekonomideki payı küçülmekte; kadın istihdamında tarımdan çıkışın etkisiyle büyük düşüşler görülmektedir ki bu da eğriden inişi temsil etmektedir. Ülkenin gelişmesine paralel olarak cinsiyet politikalarındaki iyileşme, gelişen hizmet sektörü ve artan eğitim seviyesi ile en son aşamada kadın istihdamı tekrar yükselişe geçmektedir.

U eğrisi teorisi ile açıklanan ekonomideki yapılanma süreçlerine paralel olarak kentleşme de özellikle 1980 sonrası görülen düşüşlerde en büyük etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Kentleşme, kırdan kente göç ve ekonomide görülen yapısal değişikliklerin etkisiyle 1985 yılından 2005 yılına gelindiğinde Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı %45’ten yaklaşık %30’a düşmüştür. Kırsal alanda tarımda çalışan kadın göç ile birlikte kentte istihdam dışı kaldığı için bu durum istihdam oranında ciddi düşüşlere sebep olmaktadır. Buna karşılık hizmet ve kamu sektörü bunu karşılayacak düzeyde büyüyememiştir. Bu noktada İspanya, Yunanistan, İtalya ve Türkiye’nin 20. yüzyılda kentleşme oranları ve dönemlerine dikkat etmek gerekmektedir. Nitekim İspanya ve İtalya kentleşme ve endüstrileşme sürecini Türkiye ve Yunanistan’a göre oldukça erken tamamlamış ve 1950’lerde bu iki ülkeye göre çok daha yüksek kentleşme oranına sahip olmuştur. Bu sebeptendir ki Türkiye’nin kadın istihdamında yükseliş aşamasına geçmesi diğer ülkelere göre gecikmiştir. Ancak bahsedildiği üzere Yunanistan gibi ülkeler de bu geçişi gecikmeli tecrübe etmiştir; fakat yine de Yunanistan kadın istihdamında toparlanmayı daha hızlı sağlamıştır. Burada sorgulanması gereken Türkiye’de bu geçişin neden bu kadar uzun sürdüğü ve tarımdan kopan işgücünün neden kentteki kadın istihdamı artışıyla dengelenemediğidir.

Burada öne çıkan sebeplerden biri hala geçerli olduğu üzere tarımın Türkiye ekonomisindeki payıdır. Ülkenin gelişmesi ve sanayi sonrası toplum (post-industrial) yapısını takip etmesi tarımın ekonomideki payının küçüleceğine işaret etmektedir. Bu da tarımdaki istihdamdan yeni kopuşlar anlamına gelmektedir. Yunanistan’da bu durum büyüyen hizmet sektörüne kadının yüksek oranda katılımıyla

dengelebilmıştır. Türkiye’de ise özellikle hizmet sektörü olmak üzere genel olarak hem kadın hem de erkek istihdamını etkileyen istihdam yaratma sorunu vardır. Ülkede 1991 yılında %52.8 olan toplam istihdam 2010 yılında %43.6’ya gerilemiştir; fakat diğer ülkelerde toplam istihdamda benzer düşüşler görülmektedir (World Bank, 2012). Ek olarak Yunanistan, İtalya ve İspanya’da kadınlar hizmet sektöründe %70-80 gibi paylara sahipken Türkiye’de bu oran yaklaşık %20 seviyesindedir. Literatürde savunulduğu üzere eğitim kadın istihdamının artışında en büyük etkenlerden birisidir. Türkiye’de görülen düşük kadın istihdamı sorununun da kökeninde düşük eğitim seviyesi aranmalıdır. Kadınların eğitim düzeyi, Türkiye’yi İtalya, İspanya ve İtalya’dan ayıran bir diğer noktadır. Örneğin 1990 yılına gelindiğinde üç ülkede de kadınların yükseköğretimdeki payı erkekleri geçerken Türkiye’de hala üniversite eğitiminde kadınların erkeklere oranı %74’te kalmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye’de on yıllardır düşük seviyede kalan kadın istihdamında tarım sektöründeki küçülme, artan kentleşme gibi yapısal faktörlerin etkisi büyüktür. Türkiye’de kadın istihdamı noktasında esas olarak yaşanan problem bu değişimlere karşı dengeleyici gelişmelerin yaşanmıyor olmasıdır. Güney Avrupa ülkeleriyle yapılan karşılaştırma bu noktada Türkiye’nin kadın istihdamına etki eden noktalarda nasıl ayrıştığını resmetmektedir. Türkiye’de kadınlar hizmet sektörüne diğer ülkelerdeki gibi entegre olamamıştır. Kadınların eğitim seviyesi özellikle yükseköğretimde erkeklere göre oldukça düşük kalmaktadır. Buna aile ve iş yaşantısını dengeleme zorluğu da eklenince kadın işgücü piyasasına katılsa da yüklendiği sorumlulukların etkisiyle bu katılım uzun süreli olamamaktadır. Avrupa ile karşılaştırıldığında yüksek ve düzensiz çalışma saatleri ile yetersiz çocuk bakımı hizmetleri sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır.



Kadın istihdamının öneminin farkındalığıyla son yıllarda sorunun etkin çözümüne yönelik önemli politikalar geliştirilmektedir. Türkiye’nin 2013 ilerleme raporunda kadın istihdamında görülen hafif yükselişten bahsedilmiştir. Bu yükselişte sosyal güvenlik primlerine yapılan devlet katkısının etkisinden söz edilmektedir. Aynı zamanda raporda da belirtildiği üzere kadın erkek fırsat eşitliğine yönelik kamu sektörü ve özel sektörde kadın istihdamını artırmak amacıyla yeni girişimler başlatılmıştır. Türkiye’de kadın istihdamının artırılmasına yönelik “Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu” hibe programı kapsamında Avrupa Birliği destekli NUTS II bölgelerinde 131 proje yürütülmüştür. Ayrıca operasyonun teknik destek bileşeni çerçevesinde İŞKUR’un ve diğer ilgili yerel paydaşların kurumsal kapasitelerini artırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kadın istihdamını artırmaya yönelik benimsenen önemli bir politika ise girişimciliğin desteklenmesidir. Sağlanan kredi kolaylığı ve girişimcilik eğitimleri ile hem kadınların istihdamına katılımı hem de yeni istihdam olanaklarının sağlanması hedeflenmektedir.